

JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS MOKINIŲ, TURINČIŲ ELGESIO SUTRIKIMŲ, SAVIREGULIACIJOS ĮGŪDŽIŲ UGDYMAS MOKYTOJŲ POŽIŪRIU

*Jūratė Klizaitė, Aniuta Varneckienė, Aurelija Valaitienė
Klaipėdos valstybinė kolegija*

DOI: <https://doi.org/10.52320/svv.v1iX.401>

Anotacija

Praktikoje vis dažniau susiduriama ne tik su vaikų, turinčių elgesio ar emocijų sutrikimus, bet ir su elgesio ar emocijų sunkumais, iššūkius keliančiu elgesiu. Aptariant vaikus su elgesio sutrikimais ar sunkumais yra analizuojama savireguliacijos sąvoka, sudaranti galimybę ugdytiniui reguliuoti savo elgesį, dėmesį, emocijas. Tai yra vieni iš svarbiausių gebėjimų, lemiančių normalią raidą. Vertinant savireguliacijos svarbą ugdytiniui su elgesio sutrikimais, svarbu buvo panagrinėti savireguliacijos sunkumus, kurie reiškiasi jaunesniame mokykliniame amžiuje su elgesio sutrikimais, apžvelgti priemonės, aplinkos kūrimo būdus, žaidimų svarbą, leidžiančią ugdyti savireguliacijos įgūdžius. Tyrimo tikslas - išanalizuoti jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių, turinčių elgesio sutrikimų, savireguliacijos įgūdžių ugdymą. Gauti tyrimo rezultatai atskleidė, jog jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokiniai, turintys elgesio sutrikimų, patiria savireguliacijos sunkumų ugdymo procese, kurie dažniausiai susiję su emocijų protrūkiais ir elgesiu. Mokytojai pastebi, jog jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokiniams, kurie turi elgesio sutrikimų, taikomos tinkamos prevencinės priemonės pozityviam elgesiui mokyti ir palaikyti: struktūruota dienotvarkė, pozityvaus santykio, motyvacijos kūrimas su mokiniu. Taip pat labai svarbus yra suaugusiojo buvimas šalia. Išryškėjo, jog mokytojai kuria pozityvią aplinką, laikydamiesi bendrų susitarimų, pasiūlydami vaikams aktyvias veiklas, poilsio zonas, kur galima nusiraminti, organizuoja individualias pertraukėles. Tyrimas atskleidė, jog mokytojai išskiria sunkumus dėl mokinių savireguliacijos stokos organizuojant ugdymo procesą, nes ne visada pavyksta įgyvendinti išsikeltus pamokos uždavinius. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių, turinčių elgesio sutrikimų, savireguliatyvus elgesys susijęs su tinkamų ugdymo strategijų parinkimu, skatinimu, kuriant pozityvų santykį su mokiniu, tinkamą aplinką tiek pamokų, tiek pertraukų metu.

Pagrindiniai žodžiai: jaunesnysis mokyklinis amžius, elgesio sutrikimai, savireguliacija.

Ivadas

Mokslinė problema. Mokinių trikdantis elgesys, savireguliacijos ugdymas yra labai svarbus, daug pastangų reikalaujantis procesas, todėl svarbu, jog ugdymo dalyviai taikytų tokias prevencines priemones, kurios ne tik mokytų pozityvaus elgesio, bet ir jį palaikytų įvairiose veiklose. Petrylienė, Smilgienė (2013) teigia, jog keičiantis visuomenės požiūriui į vaikų auklėjimą, labai dažnai, susidūrę su nepageidaujamu vaiko elgesiu, tėvai jaučiasi bejėgiai, nes nežino pakankamai vaiko elgesio korekcijos būdų.

Praktikoje, dirbant su jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokiniams, dažniau susiduriama ne tik su elgesio ar emocijų sutrikimais, bet su elgesio ar emocijų sunkumais, iššūkius keliančiu elgesiu. Ališausko, Šimkienės (2013) atliktame tyrime, analizuojant pedagogų patirtis, pastebėta, jog pedagogai dažniausiai susiduria su mokinių, kurie turi dėmesio ir aktyvumo sunkumų. Tokiems mokiniams sunku ilgiau išlaikyti dėmesį, baigti pradėtą darbą. Taip pat pedagogai susiduria su ugdytinių elgesio sunkumais. Jie nuolatos ar pasikartojančiai elgiasi įžūliai bei agresyviai. Pedagogai išskiria, kad mokiniai dažnai susiduria ir su emociniais sunkumais, dėl kurių kinta jų savijauta, nuotaika ar elgesys.

Ališauskas (2019) išskiria tai, jog netinkamas elgesys – tai vaiko suvokimas ir taikomi būdai, kaip išspręsti esamą problemą ar iššūkį. Autorius pabrėžia, kad vaikas elgdamasis netinkamai, nesuvokia to sąmoningai. Vaikai patiria įvairių sunkumų ugdymo įstaigose. Dažnai pasitaiko, jog norėdami išspręsti iškilusią problemą, jie pritaiko netinkamus sprendimo būdus, kurie lemia jų netinkamą elgesį. Netinkamo elgesio „amžius“ jaunėja, vaikų elgesio sunkumais skundžiasi ir ikimokyklinių įstaigų pedagogai (Ališauskas, 2019). Savireguliacija išlieka labai svarbus veiksnys, kuris padeda vaikams išmokyti valdyti sudėtingas emocijas, spręsti socialines situacijas ir mokytis organizavimo bei planavimo įgūdžių, kurie reikalingi mokykloje. Vaikams, kurie pradeda lankyti darželį be tinkamos savireguliacijos, kyla didelė rizika susidurti su daugybe sunkumų, įskaitant bendraamžių atstūmimą ir žemus akademinius pasiekimus (McClelland, Cameron, Claire, 2012). Savireguliacija yra daugiamačis konstruktas, jungiantis kognityvinį, metakognityvinį, elgesio ir emocinį-motyvacinį turinį, susijusį su

akademiniu mokymusi. Pastebėta, jog ypač pradiniam ugdymui mokinių savireguliacijos ugdymui kyla iššūkių dėl skirtingų mokymo strategijų poveikio (Vandevelde ir kt., 2016). Savireguliacijos įgūdžiai yra svarbūs mokinių sėkmės rodikliai (Donatella ir kt., 2023), tačiau daugelis mokinių susiduria su savireguliacijos sunkumais. Tai buvo išsamiai ištirta (Donatella ir kt., 2023; Karlen ir kt., 2021; Schunk ir Greene, 2018; cit. Matulaitienė, J., Kaminskienė ir kt., 2025). Pasak Ciparytės, Bagdono (2018), gerus savireguliacijos ir savikontrolės gebėjimus turintis vaikas gali patirti daugiau sėkmės ne tik darželyje, bet ir mokykloje, tai skatina siekti ko nors kantriai, sutelkus pastangas įveikti kliūtis. Kaip rašo Vohs, Baumeister (2007), „kalbėdami apie savireguliacijos procesus, turime omenyje mechanizmus, kurie leidžia organizmui įgyti kontrolę įvairiais lygiais: biologiniu, dėmesio, emocijų, elgesio ir pažinimo (cit. Breidokienė, Jusienė, 2012, p. 27). Galima teigti, jog nepakankama savireguliacija yra susijusi su įvairiais sutrikimais. Kaip ir savireguliacija, taip ir sutrikimai gali būti dėmesio, elgesio ir emocijų arba kompleksiniai. Vaikai, turintys šiuos sutrikimus, dažnai patiria pykčio protrėkius, būna dirglūs, irzlūs, šiurkštūs, gali būti nemandagūs, neigti autoritetus, pasižymi maža tolerancija frustracijai, stokoja atsakomybės, negeba siekti užsibrėžto tikslo (Barkauskienė, Zacharevičienė, 2019). Vadinasi, vaikai, kuriems būdingi elgesio sunkumai/sutrikimai, kelia susirūpinimą. Aktualus tampa vaikų, turinčių elgesio sutrikimų, savireguliacijos ugdymas, kurį patikslina esminiai probleminiai klausimai:

1. Kokie yra jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių, turinčių elgesio sutrikimų, savireguliacijos sunkumai ugdymo procese?

2. Kokias mokytojai dažniausiai taiko prevencines priemones, aplinkos kūrimo būdus pozityviam elgesiui mokyti bei palaikyti klasėje?

3. Kuo gali būti svarbūs žaidimai savireguliacijos įgūdžių formavimuisi ugdant jaunesniojo mokyklinio amžiaus elgesio sutrikimų turinčius mokinius?

Tyrimo objektas – jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių, turinčių elgesio sutrikimų, savireguliacijos įgūdžių ugdymas.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių, turinčių elgesio sutrikimų, savireguliacijos įgūdžių ugdymą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Teorinės analizės būdu atskleisti jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių, turinčių elgesio sutrikimų, savireguliacijos įgūdžių ugdymą.

2. Interviu analizės būdu ištirti mokytojų nuomonę apie jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių, turinčių elgesio sutrikimų, savireguliacijos įgūdžių ugdymą.

Tyrimo metodai: 1) mokslinės literatūros analizė, 2) apklausa žodžiu, naudojant pusiau struktūrizuotą interviu, 3) interviu duomenims nagrinėti atlikta turinio analizė.

Tyrimo etapai: 1) mokslinės literatūros analizė. Atrinkti mokslinės literatūros leidiniai, straipsniai, kurie buvo nagrinėjami išskiriant tyrimo objektą, tikslą, probleminius klausimus. Nuosekli literatūros paieška buvo atlikta EBSCOhost duomenų bazėje. Raktiniai žodžiai – savireguliacija, elgesio sutrikimai buvo naudojami atliekant išplėstinę paiešką; 2) interviu klausimų kūrimas; 3) apklausa žodžiu; 4) gautų duomenų analizavimas.

Tyrimo etika. Informantams buvo suteikta teisė laisvai apsispręsti dėl dalyvavimo tyrime, teisė į anonimiškumą ir konfidencialumą.

1. Teorinė analizė

Atlikta mokslinės literatūros analizė atskleidė, jog tyrimų nagrinėjančių vaikų netinkamą elgesį, jų savireguliacijos ugdymą, aktualumas didėja (Brandišauskienė, Iurasova, 2022; Breidokienė, Jusienė, 2012; Breidokienė, 2014; Bacevičienė, Valaitienė, 2022; Ciparytė, Bagdonas, 2018; Smith, Daunic, Algina, Pitts, Merrill, Cumming, Allen, 2017; Shirin, Armin, Alireza, 2025 ir kt.). Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakyme „Dėl Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2011) nurodoma, kad elgesio ir/ar emocijų sutrikimų metu gali pasireikšti prastas elgesio reguliavimas, impulsyvumas, nedėmesingumas. „Daugelis tyrimų rodo, kad klasės valdymas yra vienas iš reikšmingiausių veiksnių, darančių įtaką mokinių pasiekimams (Müllera, Hofmanna, Begerta ir

Cillessen, 2018). Mokinių kalbėjimas per pamokas, daiktų mėtymas arba vaikščiojimas po klasę netinkamu metu trikdo mokymo(si) procesą ir yra susijęs su žemais pasiekimais ir elgesio problemomis (Blank ir Shavit, 2016; Le Blanc, Swisher, Vitaro ir Tremblay, 2007; Little, 2005). Taip pat nustatyta, kad mokinių netinkamas elgesys klasėje yra susijęs ir su mokytojų patiriamu stresu ir perdegimu“... Efektyvus vadovavimas klasei – tai aktyvaus mokinių mokymosi laiko užtikrinimas, atitinkamai nustatant klasės taisykles ir reaguojant į netinkamą mokinių elgesį (Friedman, 2006) (cit. Brandišauskienė, Iurasova, 2022, p. 62). Vaikai, kurie turi emocijų, elgesio sutrikimų ar sunkumų, ugdymo procese susiduria su galybe iššūkių, tokių kaip santykio su kitu žmogumi kūrimas, sunkumai mokantis, dėmesio koncentracijos sunkumai, elgesio reguliacijos sunkumai, žema savivertė ir savigarba, vaikas gali nerimauti ar užsiimti savęs žalojimu. Šiuo metu elgesio ar (ir) emocijų sutrikimų turinčių mokinių ugdymas yra reglamentuotas „Dėl ugdymo organizavimo rekomendacijų mokiniams, kuriems nustatytas elgesio ar (ir) emocijų sutrikimo“ (2024, rugpjūčio 22d.) apraše, kuriame apibrėžiamas pagalbos teikimas klasės/ grupės lygmeniu, kur mokytojas, klasės vadovas, švietimo pagalbos specialistai pagal savo kompetenciją gali struktūruoti mokinių dienotvarkę bei teikti pagalbą individualiu lygmeniu.

Jaunesnysis mokyklinis amžius yra laikotarpis, kai vaikai keičia savo gyvenimo būdą, anksčiau susiformavusį elgesį, įpročius. Tai yra laikotarpis, skirtas savojo Aš formavimuisi. Vaikai, kurie sėkmingai susidoroja su šio etapo uždaviniais, labiau pasitiki savimi, yra sumanesni, greitesni, jie jaučiasi lygiaverčiais, bendraudami su bendraamžiais. Tuo tarpu, tie, kurie susiduria su sunkumais įveikti šiuos uždavinius, patiria nepilnavertiškumo jausmą, užsidaro savyje, jaučiasi vis labiau priklausomi nuo klasės, kiemo, gatvės. Socializacijos gebėjimai ypač sparčiai menksta pradinukui suvokus, kad jis tapo atstumtuoju tarp bendraamžių (Galkus, Džiuvė, 2009). Kita vertus, literatūroje (Barkauskienė, Zacharevičienė, 2019) sutinkama nuomonė, jog pradinėse klasėse besimokantys mokiniai daugiausia patiria ir emocijų sunkumų. Šiame amžiaus tarpsnyje nerimastingumą, depresiškumą ir su jais susijusius simptomus atskirti nėra lengva, bet aiškiai pastebimas nerimas. Breidokienė, Jusienė (2012) akcentuoja savireguliacijos gebėjimų svarbą psichologinei, socialinei ir pažintinei vaiko raidai. Impulsyvaus elgesio kontrolė padeda vaikams atsispirti įvairioms pagundoms ir įpročiams ar atsidūrus netikėtoje situacijoje, gebėti sustoti ir pagalvoti prieš atliekant veiksmą.

Breidokienė, Jusienė (2012); Elhusseini, Tischner, Aspiranti ir kt. (2022) apibrėžė savireguliaciją kaip individo procesus ir gebėjimus susijusius tarpusavyje ir leidžiančius valdyti bei keisti emocijas, dėmesį ir elgesį, individui bandant prisitaikyti prie vidinių ir aplinkos reikalavimų, siekiant ilgalaikių tikslų. Elgesio savireguliacija svarbi taisyklių laikymuisi, pasitenkinimo atidėjimui, atkaklumui, impulsų kontrolei, konfliktų sprendimui, akademiniais pasiekimais ir kt. Vaikai, susiduriantys su savireguliacijos sunkumais ar sutrikimais, patiria kur kas daugiau iššūkių, nei vaikai, su šiais sunkumais nesusiduriantys. Vaikams, turintiems savireguliacijos sunkumų, reikalingos nuolatinės savireguliacijos intervencijos, kurios stiprintų jų savireguliacijos gebėjimus, padėtų prisitaikyti prie aplinkos ir efektyviai kontroliuoti savo emocijas, dėmesį ir elgesį. Atlikta mokslinių šaltinių analizė leidžia teigti, kad šiuo atveju tampa aktualus vaikų su elgesio sutrikimais savireguliacijos ugdymas, bet galima teigti, jog pakankamai sudėtinga įgyvendinti praktikoje.

2. Tyrimo metodologija

Tyrimas atliktas 2025 m. balandžio – birželio mėn., X bendrojo ugdymo mokykloje. Tyrime dalyvavusių mokytojų imtis sudaryta tikslinės atrankos būdu. Norint atskleisti mokytojų nuomonę apie jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių, turinčių elgesio sutrikimų, savireguliacijos ugdymą, pasirinkti mokslinės literatūros analizės bei kokybiniai tyrimo metodai – interviu ir kokybinio turinio analizė. Interviu buvo siekiama suvokti informantų patirtį, sužinoti nuomonės tiriamuoju klausimu, kurias jie išsako savais žodžiais (Rupšienė, 2007). Tyrimo dalyviais pasirinkti 10 mokytojų. Daugiausia mokytojų, kurie dalyvavo tyrime, buvo nuo 30 iki 40 metų (50 proc.), mažiausiai iki 60 metų (20 proc.). Vertinant pedagoginio darbo stažą daugiau nei pusė mokytojų iki 10 metų (60 proc.). Daugiausiai mokytojų iki 10 metų (70 proc.) turi praktinio darbo patirtį su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniams. Pagrindinis kriterijus, kuriuo remiantis buvo atrinkti informantai – tai mokytojai, dirbantys su

jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokiniais, turinčiais elgesio sutrikimų. Tyrime dalyvavusiems informantams buvo suteikiama koduotė. Tyrime dalyvavę informantai pažymėti raidėmis: A, B, C, D, E, F, G, H, I, K. Interviu buvo siekiama sužinoti mokytojų patirtį, nuomones tiriamuoju klausimu, kurias jie pateikia savais žodžiais. Taikant interviu metodą buvo galima lengviau suprasti nagrinėjamą problemą, atskleisti netikėtus, nenumatytus tiriamos problemos ypatumus. Gauti duomenys susisteminti turinio analizės būdu. Klausimų mokytojams turinys susijęs su gauta tyrimo medžiaga išskirtomis tikslą ir uždavinius atspindinčiomis kategorijomis: mokiniai, turintys elgesio sutrikimų, jų savireguliacijos sunkumai ugdymo procese; taikomos prevencinės priemonės, pozityvios aplinkos kūrimas pozityviam elgesiui mokyti bei palaikyti grupėje/klasėje, savireguliacijos įgūdžiai ugdomi žaidimų metu. Klausimai apie mokinius, turinčius elgesio sutrikimų: *kokie jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių, turinčių elgesio sutrikimų požymiai? Kokius interviu dalyviai išskiria savireguliacijos sunkumus elgesio sutrikimų turinčių mokinių ugdymo procese?* Klausimai apie prevencines priemones, aplinkos kūrimą, žaidimų svarbą, kurie padeda ugdyti pozityvų elgesį bei jį palaikyti: *kokias mokytojai dažniausiai taiko prevencines priemones pozityviam elgesiui mokyti bei palaikyti grupėje/klasėje? kaip kuriama pozityvi aplinka grupėje/klasėje, organizuojamas užimtumas su kitais mokiniais pertraukų metu, lauke ar kitose ugdymo įstaigos vietose jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokiniams, turintiems savireguliacijos sutrikimų? Kuo svarbūs žaidimai savireguliacijos įgūdžių formavimuisi ugdant jaunesniojo mokyklinio amžiaus elgesio sutrikimų turinčius mokinius? Kokius elgesio sutrikimų turinčių jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių savireguliacijos įgūdžių žaidimai ugdo labiausiai? Pagrįsti kodėl? Su kokiais sunkumais mokytojai dėl savireguliacijos įgūdžių stokos susiduria ugdant jaunesniojo mokyklinio amžiaus elgesio sutrikimų turinčius mokinius?*

1 lentelė. Mokytojų, dirbančių su jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokiniais, turinčiais elgesio sutrikimų, demografinė charakteristika

Demografiniai duomenys		Skaičius	Procentai
Amžius	iki 40 metų	5	50
	Iki 50 metų	3	30
	Iki 60 metų	2	20
Pedagoginio darbo stažas	Iki 5 metų	4	40
	Nuo 5 iki 10 metų	6	60
Praktinio darbo patirtis su jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokiniais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių	Iki 5 metų	3	30
	Nuo 5 iki 10 metų	7	70

Šaltinis: sudarytas autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2025

Informantai sutiko dalyvauti tyrime, atsakinėjo į užduodamus klausimus. Interviu su mokytojais buvo atliktas klasėje, o tai leido jiems jaustis laisviau.

3. Tyrimo rezultatai

Netinkamas vaikų elgesys, jeigu yra nesprendžiamas laiku, dažnai perauga į didžiules socialines problemas, kurios paliečia šeimą, mokyklą, visuomenę. Laiku atpažinus ir sprendžiant sunkumus, kylančius dėl problematiško elgesio, galima užkirsti kelią didesnei problemai, kurios mokykliniame amžiuje gali pasiekti sutrikimo lygį. Elgesio sutrikimų ir sunkumų esminius skirtumus akcentuoja Barkauskienė, Zacharevičienė (2019), kurios nurodo, jog dažnai susiduriama ir su elgesio sutrikimais, ir su sunkumais. Sunkumai yra sutrikimo lygio nesiekiantys požymiai, kurie neigiamai veikia vaiko socializacijos ir saviraiškos procesus (Barkauskienė, Zacharevičienė, 2019).

Kokius mokytojai išskiria pagrindinius požymius mokinių, turinčių elgesio sutrikimų, pateikta 1 lentelėje.

1 lentelė. Mokytojų nuomonė apie mokinius, turinčius elgesio sutrikimų

Kategorija	Subkategorijos	Įrodantys teiginiai
Jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių, turinčių elgesio sutrikimų, apibūdinimas	Elgesio požymiai	„Dažniausiai pastebima, jog impulsyviai reaguoja, nekontroliuoja savo elgesio, siekia veikti, negalvodami apie pasekmes, įsiterpia į kitų veiklas, trūksta savikontrolės veiklose, agresyvumas... Šaukia, verkia, mušasi, kartais žaloja save patį...“ (C,E,F,G,H); „...nesilaiko taisyklių arba susitarimų, trūksta savireguliacijos įgūdžių, todėl dalyvauti komandiniuose žaidimuose ar kitose veiklose, kur reikalinga grupinė veikla, bendradarbiavimas, būna sudėtinga, iškyla konfliktinių situacijų...“ (A,C,E,J). „...egoizmas, noras vadovauti, tačiau sunku surasti kompromisą. Noras, jog visi pritartų tik jo nuomonei...“ (C,D,J). „...egocentrizmas, emocionalumas, dažniausiai netinkamas elgesys siejasi su įvairiomis emocijomis, kurios pasireiškia pykčiu, šaukimu, todėl labai sunku būna palaikyti draugiškus santykius su bendraamžiais, pastebimi konfliktai, jų provokavimas...“ (A,B,H). „...padidintas jautrumas, užsisiklindimas, nenoras bendrauti su kitais bendraamžiais, jeigu pastebi, kad kiti nenori su juo bendrauti, nenori įtraukti į bendrą veiklą...“ (B,H,J).
	Dėmesio ir aktyvumo sutrikimai	„...Labai dažnai pastebime, jog sunku ilgiau išbūti vienoje vietoje, išsėdėti, todėl atlikti darbą iki galo būna sudėtinga, reikia pertraukėlių ar skirti užduotis etapais, dalimis.“ (A,S,D). „...reikalauja dėmesio, tai galima pastebėti, jeigu reikia atlikti užduotis, ne visada nori, bando tam tikru elgesiu atkreipti į save dėmesį...“ (E,K). „...nepaklusnumas, nenoras dalyvauti ir atlikti tam tikras veiklas su kitais vaikais ...“ (A,C,D) „...stokoja mokymosi motyvacijos, dažnai neatlieka užduočių iki galo ...“ (B,C,H).
	Kiti pasireiškiantys požymiai	„...Jie gali būti gabūs kai kuriems mokomiesiems dalykams, domisi tam tikromis sritimis. Tik dažnai tam tikras elgesys gali turėti įtakos jų mokymuisi.“ (E,F,I). „...Pastebime, jog turi išlavintą matematinę mąstymą, domisi matematika. Tai leidžia pamokoje tam tikrais atvejais labiau susikaupti, motyvuoja užduotį atlikti iki galo...“ (F,G). „...Būdinga žaidybinė veikla, kurią galima pastebėti pertraukos metu, žaidžiant su kai kuriais bendraamžiais, tačiau pastebimi tam tikrais atvejais nesutarimai, reikalinga suaugusiojo ne tik stebėjimas, bet ir tam tikri patarimai, paaiškinimai...“ (E).

Šaltinis: sudarytas autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2025 m.

Iš pateiktų atsakymų išryškėjo (1 lentelė), jog mokytojai, kurie dirba su mokiniais, turinčiais elgesio sutrikimų, apibūdina juos pakankamai vienodai. Tokiems mokiniams būdingas („<...>impulsyvumas, agresyvumas, taisyklių nesilaikymas, trūksta savireguliacijos įgūdžių., egoizmas, egocentrizmas, emocionalumas, padidintas jautrumas, užsisiklindimas <...>“). Šie ugdytiniai reikalauja dėmesio, būna nepaklusnūs, stokoja mokymosi motyvacijos. Dalis mokytojų apibūdindami šiuos mokinius pažymi, kad jie („<...> gabūs įvairioms disciplinoms, turi išlavintą matematinę mąstymą, būdinga žaidybinė veikla <...>“). Išanalizavus gautų informantų duomenis pastebėta, jog mokytojai išskyrė elgesio požymius, kurie susiję su negebėjimu kontroliuoti savo elgesį, dėmesį, emocijas atitinkamose situacijose. Pastebima, jog mokytojai dažnai ugdymo procese susiduria su mokinių netinkamu elgesiu.

Sekančiu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokius interviu dalyviai išskiria savireguliacijos sunkumus elgesio sutrikimų turinčių mokinių ugdymo procese, atskleidžiama 2 lentelėje.

Mokytojų atsakymai atskleidė, jog pagrindiniai savireguliacijos sunkumai pasireiškia {„<...> emocijų protrūkiai (pyksta, šaukia, verkia, tranko daiktus, prieštaraujantis elgesys, agresyvus elgesys, bėgimas iš patalpos. pralaimėjimų nepriėmimas, žema mokymosi motyvacija>...<“). Panašiai traktuojama ir Ališausko, Šimkienės (2013) atliktame tyrime. Išvadose pateikiami būdingiausi ir dažniausi elgesio ar (ir) emocijų problemų (sutrikimų ar sunkumų) turinčių mokinių požymiai – dėmesio ir aktyvumo sutrikimai ar (ir) sunkumai, kurie pasireiškia nedėmesingumu, perdėtu judrumu, silpna mokymosi motyvacija, kuriuos įvardijo ir šiame tyrime dalyvavę mokytojai. Remiantis interviu dalyvių atsakymais, galima apibendrintai teigti, jog savireguliacija ir elgesio sutrikimai susiję dėl sudėtingesnio savireguliacijos ugdymo proceso.

2 lentelė. Mokytojai apie mokinių su elgesio sutrikimais savireguliacijos sunkumus

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Savireguliacijos sunkumai ugdymo procese vaikų su elgesio sutrikimais	Emociniai sunkumai	„...Dažnai pasitaiko emocijų protrūkiai (pyksta, šaukia, verkia, mēto daiktus), kartais būna sudėtinga paaiškinti šiuos sunkumus, jie prasideda staiga, ugdymo procese, kontroliuoti būna sunku...“ (C,D,J).
	Elgesio sunkumai	„...prieštaraujantis, kuris pasireiškia atliekant užduotis, dalyvaujant komandinėje, grupinėje veikloje, atsisakymas daryti užduotis, agresyvus elgesys...“ (A,D,E,F). „...savikontrolės stoka, labai sunku kontroliuoti elgesį, emocijas, jeigu yra pašalinių dirgiklių, atsiriboti būna sunku ...“ (B,D,G,K).
	Socialinio elgesio taisyklių laikymosi sunkumai	„...Dažnas bėgimas iš patalpos, staiga, jeigu kažkas nepatiko...“ (A,C,K). „...Jeigu vyksta darbas grupėje arba įvykus konfliktinėms situacijoms yra būdingas kitų kaltinimas...“ (B,D). „...prieštaravimas suaugusiems, nenori laikytis susitarimų, laukti savo eilės, ypatingai žaidybiniuose veiklose...“ (C,D,H,K). „...žema mokymosi motyvacija, nenoras atlikti, veiklų dalyvauti veiklose...“ (A,C,D,E). „...pralaimėjimų nepriėmimas, tai šiems vaikams būna labai sunku...“ (C,D,F,G).

Šaltinis: sudarytas autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2025 m.

Informantų buvo klausiama, kokias mokytojai dažniausiai taiko prevencines priemones pozityviam elgesiui mokyti bei palaikyti grupėje/klasėje, pateikta 3 lentelėje.

3 lentelė. Mokytojai apie dažniausiai taikomas prevencines priemones pozityviam elgesiui mokyti bei palaikyti grupėje/klasėje

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Dažniausiai taikomos prevencinės priemonės pozityviam elgesiui mokyti bei palaikyti grupėje/klasėje?	Ugdymo strategijos	„...struktūruota dienotvarkė, kuri leidžia šiems vaikams laikytis tvarkos, nuoseklumo atliekant užduotis, mažiau iškyla nesusipratimų (vizualiniai tvarkaraščiai, aiškios elgesio taisyklės...“ (B,G,E,F). „...emocinio intelekto ugdymas, kuris šiems vaikams labai aktualus sprendžiant emocijų problemas, jos išryškėja veiklose, bendraujant su bendraamžiais...“ (D).
	Santykių kūrimas	„...teigiamo elgesio stiprinimas skatinant, taikant skatinimo metodą, ypatingai pamokų metu, nors ir atliko užduotis ne visas, dalyvavo, pagyrimai labai padeda, kuriuos taikau čia ir dabar...“ (A,B,G,H). „...pozityvaus santykio su mokiniu kūrimas, bendravimas su vaiku, tai gali būti individualiai, grupinėje veikloje, taip pat taikant skatinimo metodą...“ (C,D,F). „...motyvacijos sistemos kūrimas, pasiūlymas atlygio už atliktą darbą, kuris susijęs su galėjimu dalyvauti jam patinkančioje veikloje...“ (E,F,K). „...pagyrimai, paskatinimai (taškais, prizais, žodžiais ir kt. privilegijomis)...“ (D,G). „...individualios atsakomybės suteikimas, tai kartais labai motyvuoja mokinį, ugdo atsakomybę, pareiškumą...“ (A).
	Socialinių įgūdžių ugdymas	„bendros ir grupinės veiklos moko bendrauti su kitais bendraamžiais, laikymasis taisyklių, taip pat leidžia kontroliuoti savo elgesį, moko paprašyti pagalbos, geriau spręsti iškilusias konfliktines situacijas, kuriose reikia mažiau suaugusiojo pagalbos...“ (D,C,G,K). „...bendradarbiavimas su tėvais ir specialistais taip pat leidžia apgalvoti ir aptarti, kaip padėti vaikui spręsti konfliktus, įsitraukti į veiklas ir palaikyti gerus, draugiškus santykius su kitais bendraamžiais...“ (G).

Šaltinis: sudarytas autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2025 m.

Interviu metu paaiškėjo (3 lentelė), jog mokytojai dažniausiai taiko prevencines priemones pozityviam elgesiui mokyti bei palaikyti: struktūruota dienotvarkė, skatinimo priemonių taikymas, teigiamo elgesio stiprinimas. („...struktūruota dienotvarkė (<.> vizualiniai tvarkaraščiai, aiškios elgesio taisyklės<.>), „<.>emocinio intelekto ugdymas, teigiamo elgesio stiprinimas skatinant, pozityvaus santykio su mokiniu kūrimas, bendradarbiavimas su tėvais ir specialistais.<.>“). Šių prevencinių priemonių taikymas leidžia vaikams su elgesio sutrikimu geriau reguliuoti emocijas, elgesį, bendravimą su bendraamžiais bei suaugusiais.

Mokytojų buvo klausiama, kaip kuriama pozityvi aplinka grupėje/klasėje, organizuojamas užimtumas su kitais mokiniais pertraukų metu, lauke ar kitose ugdymo įstaigos vietose jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokiniams, turintiems savireguliacijos sutrikimų, pateikta 4 lentelėje.

4 lentelė. Mokytojai apie pozityvios aplinkos grupėje/klasėje, organizuojamo užimtumo su kitais mokiniais pertraukų metu, lauke ar kitose ugdymo įstaigos vietose kūrimo būdai

Kategorija	Subkategorija	Irodantys teiginiai
Pozityvios aplinkos grupėje/klasėje, organizuojamo užimtumo su kitais mokiniais pertraukų metu, lauke ar kitose ugdymo įstaigos vietose kūrimo būdai	Bendri susitarimai	„...svarbūs bendri elgesio reguliavimo susitarimai, pvz. pailsiu, kai pykstu, paprašau pagalbos, kai sunku...“ (D). „...pagarbus bendravimas tiek su bendraamžiais, tiek su suaugusiais...“ (A,B,J,K).
	Poilsio zonos	„...vieta, kur galima trumpam nusiraminti, poilsio kampeliai arba atskiros erdvės. Tai ypač svarbu šiems vaikams prasidėjus adaptacijai, prisitaikant prie naujos aplinkos, grupės ar klasės...“ (E,F,I). „...ramybės kampelis, kuris leidžia vaikui nuraminti, valdyti savo emocijas...“ (B,C).
	Trumpos pertraukos	„...siūloma trumpa pertrauka, kad padėtų susireguliuoti emocijas...“ (E,K). „...pertrauka lauke arba sporto salėje, kur vaikas gali „išsikrauti“, aktyviai judėti...“ (D,E,F). „...sensorinės pertraukėlės, kurios gali būti ir atskirame kambaryje, klasėje, grupėje, leidžia vaikui nusiraminti...“ (A,C,E,K).
	Įvairios veiklos	„...kuo daugiau fizinės veiklos, kurios metu vaikai „išsikrauna“...“ (A,C,E). „...stalo žaidimai...“ (G). „...kūrybinės veiklos, įdomios užduotys...“ (C,D). „...kvėpavimo bei meditacijos terapija...“ (F).
	Suaugusiojo buvimas šalia	„...mokytojas ir mokinio padėjėjas stebi, padeda reguliuoti emocijas kylant konfliktui ar per dideliu jauduliui...“ (A). „...neaptarinėjamas netinkamas elgesys vaikui girdint...“ (C). „...pozityvaus elgesio skatinimas (mažos dovanėlės)...“ (E,K).

Šaltinis: sudarytas autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2025 m.

Analizuojant informantų atsakymus (4 lentelė) pastebėta, kad visi mokytojai kuria pozityvią aplinką, laikydamiesi bendrų susitarimų, pasiūlydami vaikams poilsio zonas, kur galima nusiraminti („...siūloma trumpa pertrauka, kad padėtų susireguliuoti emocijas...“), organizuodami individualias pertraukėles bei pasiūlydami įvairias veiklas („...<.>kuo daugiau fizinės veiklos, kūrybinės veiklos, įdomios užduotys, kvėpavimo bei meditacijos terapija.<.>“). Taip pat labai svarbus yra suaugusiojo buvimas šalia („...<.>mokytojas ir mokinio padėjėjas stebi, padeda, reguliuoti emocijas kylant konfliktui ar per dideliu jauduliui, neaptarinėjamas netinkamas elgesys vaikui girdint.<.>“). Vaikas reaguoja į aplinką ir aplinkos tvarka veikia jo reakcijas. Be to, suaugusieji, būdami svarbiausiais socialinės vaiko aplinkos veikėjais, taip pat tiesiogiai ir netiesiogiai vadovauja vaiko reakcijoms žodžiais, padrąsindami arba drausdami (Brėdikytė, Hakkarainen, Brandišauskienė, Sujetaitė-Volungevičienė, 2015). Nesvarbu, kokio amžiaus vaikas bebūtų, ugdant tinkamą elgesio kultūrą, svarbiausi yra suaugusieji, kurie savo elgesiu ir požiūriu į juos daro didžiausią įtaką (Smilgienė, Jonaitienė, 2019). Kita vertus, labai svarbios aplinkos, jos kūrimas, kurioje vaikai turėtų daug galimybių praktikuoti savireguliacijos įgūdžius (McClelland, Cameron, Claire, 2012).

Buvo svarbu sužinoti, kuo svarbūs žaidimai savireguliacijos įgūdžių formavimuisi ugdant jaunesniojo mokyklinio amžiaus elgesio sutrikimą turinčius mokinius, atskleidžiama 5 lentelėje.

5 lentelė. Mokytojai apie žaidimų svarbą savireguliacijos įgūdžių formavimuisi ugdant jaunesniojo mokyklinio amžiaus elgesio sutrikimą turinčius mokinius

Kategorija	Subkategorija	Irodantys teiginiai
Žaidimų svarba savireguliacijos įgūdžių formavimuisi ugdant jaunesniojo mokyklinio amžiaus elgesio sutrikimą turinčius vaikus	Mokymo(si) gebėjimai	„...mokosi per patirtį valdyti emocijas, ...“ (G,K). „...mokosi savikontrolės...“ (E,H). „...žaisdami geriau išmoka...“ (A). „...ugdo kritinį mąstymą...“ (G).
	Socialiniai gebėjimai	„...mokosi bendrauti, laikytis susitarimų...“ (A,C,H). „...moko spręsti konfliktus...“ (D,K). „...ugdo atsakomybę, pasitikėjimą, kantrybę...“ (G,H). „...moko mandagus elgesio...“ (A).
	Emociniai gebėjimai	„...mažina stresą ir įtampą...“ (A,C). „...stiprina savivertę...“ (E,F,G). „...žaisdami gauna teigiamų emocijų...“ (B,D,H). „...moko užmegzti ryšį, jaustis suprantam...“ (E,F,I). „...ugdo empatiją...“ (A,C).

Šaltinis: sudarytas autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2025 m.

Gauti tyrimo duomenys atskleidė, jog žaidimai („<.> moko bendrauti, laikytis susitarimų, vaikas gauna teigiamų emocijų, mažina stresą, įtampą, stiprina savivertę, moko užmegzti ryšį, jaustis suprasta..<.>). Gauti tyrimo rezultatai leidžia teigti, jog žaidimas jaunesniajame mokykliniame amžiuje leidžia kontroliuoti emocijas ir elgesį atliekant tam tikras užduotis, vadinasi, šie susiformavę įgūdžiai gali būti pritaikomi ir kitoje veikloje (pavyzdžiui, pamokoje). Žaidimai yra laikomi vieni iš efektyviausių vaiko savireguliaciją veikiančių metodų, kuriuose galima įžvelgti ir įvertinti vaiko raidos potencialą. Savireguliacijos ugdymas elgesio sutrikimų turintiems vaikams yra kiek sudėtingesnis procesas, nes reikia papildomų pastangų išmokyti vaiką kontroliuoti emocijas, dėmesį, suprasti jo elgesio dinamiką, todėl žaidimai suteikia galimybę atskirti vaiko įprastą elgseną įtraukiant į žaidimų scenarijus.

Kokius elgesio sutrikimų turinčių jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių savireguliacijos įgūdžius (pvz.: emocijų valdymas, elgesio ir veiksmų kontrolė, dėmesio sutelkimas, koncentravimas į veiklą, objektus ir pan.) žaidimai ugdo labiausiai, pateikta 6 lentelėje.

6 lentelė. Mokytojai apie elgesio sutrikimų turinčių jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių savireguliacijos įgūdžius, kurie labiausiai ugdomi žaidimo metu

Kategorija	Subkategorija	Irodantys teiginiai
Savireguliacijos įgūdžiai, kurie labiausiai ugdomi žaidimo metu	Emocijų valdymo	„...žaidimas „Emocijų veidai“ moko pažinti kitų emocijas mažina stresą ir įtampą...“ (A). „...žaisdami vaikai dažnai susipyksta nes nemoka pralaimėti, laukdami savo eilės. Tokios situacijos išmoko valdyti savo emocijas...“ (E,K).
	Dėmesio sutelkimo	„...žaidžiant vaikai mokosi sutelkti dėmesį, koncentruotis į žaidimą...“ (A,C,K). „...kada vaikai susikoncentruoja į veiklą, kai žaidžia ir siekia bendro tikslo, reiškia užduoti atlieka iki galo...“ (G).
	Elgesio ir veiksmų kontrolės	„...padeda lavinti impulsų kontrolę...“ (B). „...stimuliuoja smegenų sritis, atsakingas už agresyvaus elgesio kontroliavimą...“ (D).

Šaltinis: sudarytas autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2025 m.

Analizuojant gautus tyrimo duomenis pastebėta (6 lentelė), jog beveik visi apklausoje dalyvavę informantai pateikė keletą svarbių aspektų: „<.> žaidimai padeda sutelkti dėmesį, koncentruotis į žaidimą, išmoksta valdyti emocijas.“ „<.> Gauti duomenys atskleidė, kad žaidimai teigiamai veikia vaiko savireguliaciją emocijų valdymo, dėmesingumo gerinimo, streso valdymo tobulinimo atžvilgiu. Interviu metu gauti duomenys leidžia teigti, kad jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių, turinčių elgesio sutrikimų, pagrindiniai požymiai yra susiję su didesniu jų emocionalumu, kartais provokuojančiu ar agresyviu elgesiu.

Mokytojų buvo paklausta, su kokiais sunkumais dėl savireguliacijos įgūdžių stokos susiduria ugdamas jaunesniojo mokyklinio amžiaus elgesio sutrikimų turinčius mokinius, pateikta 7 lentelėje.

7 lentelė. Mokytojai apie sunkumus su kuriais susiduria ugdydami elgesio sutrikimų turinčių jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinius dėl savireguliacijos įgūdžių stokos

Kategorija	Subkategorija	Irodantys teiginiai
Sunkumai, su kuriais susiduria mokytojai, ugdydami elgesio sutrikimų turinčių jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinius dėl savireguliacijos įgūdžių stokos	Elgesio sunkumai	„...impulsyvus elgesys - mokiniai dažnai reaguoja greitai, neapgalvoję pasekmių...“ (B). „...triukšmavimas, nesugebėjimas laikytis taisyklių ir susitarimų, nesugebėjimas susilaikyti nuo momentinių impulsų, nes trūksta savikontrolės...“ (C,D,E). „...nevaldo pykčio...“ (G,I,K).
	Dėmesio koncentracijos sunkumai	„...dėmesio koncentravimo sunkumai, mokiniams sunku išlaikyti dėmesį, nes jie itin jautriai reaguoja į išorės dirgiklius...“ (H). „...vaikai neišlaiko dėmesio, todėl judina rankas, kojas, sukiojasi kėdėje, laksto ...“ (A,D).
	Organizaciniai sunkumai	„...ne visada pavyksta įgyvendinti pamokos uždavinius...“ (B). „...dažnai nutraukia pamokos eigą, elgiasi spontaniškai, nes sunku išlaikyti dėmesį...“ (A). „...kai patiria psichologinį smurtą šeimoje, turi miego sutrikimų ir mokykloje būna nuolat pavargęs...“ (F).

Šaltinis: sudarytas autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2025 m.

Analizuojant gautus duomenis pastebėta (7 lentelė), jog visi mokytojai, kurie dalyvavo apklausoje, įvardijo sunkumus susijusius su elgesiu („<..> impulsyvus elgesys – mokiniai dažnai reaguoja greitai, neapgalvoję pasekmių, triukšmavimas, nesugebėjimas laikytis taisyklių ir susitarimų, nesugebėjimas susilaikyti nuo momentinių impulsų, nes trūksta savikontrolės.<..>“), su dėmesio koncentracija („<..> vaikai neišlaiko dėmesio, todėl judina rankas, kojas, sukiojasi kėdėje, laksto <..>...“). Mokytojų atskleisti sunkumai leidžia daryti prielaidą, jog svarbios yra prevencinių priemonių taikymo, palankios aplinkos sudarymo galimybės ugdymo procese. Nasvytienė, Balčaitytė (2009) akcentuoja, jog svarbi mokytojo ir ugdytinio sąveika. Kokybiškas mokytojo darbas siejamas su emociniu įsitraukimu, stipriu įsipareigojimu, atsakomybės jausmu, empatija. „Kartu būtinybė individualizuoti mokymą, atsiliepti į skirtingų vaikų poreikius ir visada atitikti teigiamo elgesio modelio standartus dažnai sukuria įtampą, gali viršyti žmogiškųjų išteklių ribą.“ (p. 22).

Išvados

1. Teoriniame lygmenyje atskleista, jog edukacinėje praktikoje dažniau susiduriama ne tik su elgesio ar emocijų sutrikimais, bet su elgesio ar emocijų sunkumais, iššūkius keliančiu elgesiu. Pastaraisiais metais dažniausiai aptariant vaikus su elgesio sutrikimais ar sunkumais aptariama savireguliacijos sąvoka. Savireguliacija išlieka labai svarbus veiksnys, kuris padeda vaikams išmokyti valdyti sudėtingas emocijas, spręsti socialines situacijas ir mokytis organizavimo bei planavimo įgūdžių, reikalingų mokykloje. Tai yra vieni iš svarbiausių gebėjimų, lemiančių normalią raidą. Jaunesnysis mokyklinis amžius yra laikotarpis, kai vaikai keičia savo gyvenimo būdą, anksčiau susiformavusį elgesį, įpročius. Tai yra laikotarpis, skirtas savojo Aš formavimuisi Jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokiniams, kurie turi emocijų, elgesio sutrikimų ar sunkumų, besimokydami susiduria su galybe iššūkių, tokių kaip santykio su kitu žmogumi kūrimas, sunkumai mokantis, dėmesio koncentracijos sunkumai, elgesio reguliacijos sunkumai, žema savivertė ir savigarba, vaikas gali nerimauti ar užsiimti savęs žalojimu. Svarbios yra prevencinės priemonės, padedančios mokytis pozityvaus elgesio bei jį palaikyti, kur mokytojas, klasės vadovas, švietimo pagalbos specialistai pagal savo kompetenciją gali struktūruoti mokinių dienotvarkę bei teikti pagalbą individualiu lygmeniu.

2. Gauti tyrimo rezultatai atskleidė, jog jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokiniai, turintys elgesio sutrikimų, patiria savireguliacijos sunkumų ugdymo procese, kurie dažniausiai susiję su emocijų protrūkiais ir elgesiu. Mokytojai pastebi, jog jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokiniams, kurie turi elgesio sutrikimų, tinkamos prevencinės priemonės pozityviam elgesiui mokytis ir palaikyti: struktūruota dienotvarkė, pozityvaus santykio, motyvacijos kūrimas su mokiniu. Taip pat labai svarbus yra suaugusiojo buvimas šalia. Išryškėjo, jog mokytojai kuria pozityvią aplinką, laikydamiesi bendrų susitarimų, pasiūlydami vaikams aktyvias veiklas, poilsio zonas, kur galima nusiraminti, organizuoja individualias pertraukėles. Tyrimas atskleidė, jog mokytojai išskiria sunkumus dėl mokinių savireguliacijos stokos organizuojant ugdymo procesą, nes ne visada pavyksta įgyvendinti išsikeltus pamokos uždavinius. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių, turinčių elgesio sutrikimų, savireguliatyvus elgesys susijęs su tinkamų ugdymo strategijų parinkimu, skatinimu, kuriant pozityvų santykį su mokiniu, tinkamą aplinką tiek pamokų, tiek pertraukų metu.

Literatūra

1. Ališauskas, A. (2019). *Vaiko situacijos vertinimas: sėkmingo ugdymosi link*. Šiauliai: Lucilijus.
2. Ališauskas, A., Šimkienė, G. (2013). Mokytojų patirtys, ugdant mokinius, turinčius elgesio ir (ar) emocijų problemų. *Specialusis ugdymas*, 1 (21), 51-61.
3. Bacevičė, D., Valaitienė, A. (2022). Mokytojų ir tėvų bendradarbiavimas ugdant elgesio sunkumų turinčius vaikus: Pedagogų požiūriu. *Studijos – verslas – visuomenė: dabartis ir ateities įžvalgos*, 7(1), 5–14.
4. Barkauskinė, R., Zacharevičienė, A. (2019). *Darbas su vaikais, turinčiais elgesio ir emocinių sunkumų bei sutrikimų. Metodinė priemonė socialiniams pedagogams*. Vilnius: Nacionalinė Švietimo Agentūra.

5. Brandišauskienė, A., Iurasova, O. (2022). Mokinių matematikos pažangumo ir mokytojo elgesio, valdant klasę, sąsajos: ką rodo mokymosi duomenų pirminė analizė. *Pedagogika*, 146 (2), 60–79.
6. Breidokienė, R., Jusienė, R. (2012). Savireguliacija ankstyvoje vaikystėje: sampratos problematika. *Psichologija*, 46, 27–44.
7. Brėdikytė, M., Hakkarainen, P., Brandišauskienė, A. ir Sujetaitė-Volungevičienė, G. (2015). Ikimokyklinio amžiaus raida: žaidimai ir savireguliacija. *Monografija*. Prieiga internetu: http://www.ukvm.lt/bylos/el_biblioteka/Ikimokyklinio_ugdymo_padejejas/Vaiko_raida_Zaidimas%20ir%20savireguliacija_Monografija.pdf
8. Ciparytė, D., Bagdonas, A. (2018). 4–5 metų vaikų agresijos būdai ir jų koregavimo galimybės ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose*, 14, 43–52.
9. Elhusseini, S. A., Tischner, C. M., Aspiranti, K. B., & Fedewa, A. L. (2022). A quantitative review of the effects of self-regulation interventions on primary and secondary student academic achievement. *Metacognition and Learning*, 17(4), 1117–1139. <https://doi.org/10.1007/s11409-022-09311-0>.
10. Galkus R., Džiuvė, A. (2009). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus moksleivių fizinis pajėgumas. *Socialiniai mokslai*, 4(25), 120-126.
11. McClelland, M. M., & Cameron, C. E. (2012). Self-regulation in early childhood: Improving conceptual clarity and developing ecologically valid measures. *Child Development Perspectives*, 6(2), 136–142. <https://doi.org/10.1111/j.1750-8606.2011.00191.x>
12. Matulaitienė, J., Kaminskienė, L., Monkevičienė, O., & Lehtinen, E. (2025). Teacher- and student-related factors supporting primary school students' self-regulated learning. *Frontiers in Education*, 10. <https://doi.org/10.3389/educ.2025.1503867> (Tyrimas apie mokytojų taikomų strategijų ir mokinių elgesio sąveiką ugdant savireguliaciją pradinėse klasėse).
13. Petrylienė, N., Smilgienė, J. (2013). Drausminimas – vienas iš ikimokyklinio amžiaus vaikų elgesio kultūros ugdymo būdų. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 1, 56–62.
14. Smilgienė, J. Jonaitienė, D. (2019). Vaikų elgesio kultūros ugdymo(si) būdai ir metodai Radviliškio „x“ ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje (atvejo analizė). *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 49(1), 16-26.
15. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl ugdymo organizavimo rekomendacijų mokiniams, kuriems nustatytas elgesio ir (ar) emocijų sutrikimas.“ 2024 m. rugpjūčio 22 d., Nr. V-900, Vilnius. <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/b6923a70608811efafbb8694c098bac5>
16. Lietuvos Respublikos įsakymas. „Dėl Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo.“ 2011 m. liepos 13 d. Nr. V-1265/V-685/A1-317.
17. Nasvytienė, D., Balčaitytė, I. (2009). Mokytojų, ugdančių elgesio ir emocinių problemų turinčius vaikus, patyrimo analizė. *Pedagogika*, 96, 22-27.
18. Rupšienė L. (2007). *Kokybinių tyrimų duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
19. Smith, S., Daunic, A., P., Algina, J., Pitts, D., L., Merrill, K., L., Cumming, M., M., Allen, C. (2017). Self-regulation for students with emotional and behavioral disorders: preliminary effects of the „I control“ curriculum. *Journal of emotional and behavioral disorder*, 25(3), 143-156.
20. Shirin, H. A., Armin, M., Alireza, M. (20205). Predicting children's behavioral disorders based on mothers' social skills mediated by their attachment styles. *Journal of assessment & research in applied counselling*, Vol. 7, 8-5.

DEVELOPING SELF-REGULATION SKILLS IN YOUNGER SCHOOL-AGE STUDENTS WITH BEHAVIOURAL DISORDERS FROM THE TEACHERS' PERSPECTIVE

Jūratė Klizaitė, Aniuta Varneckienė, Aurelija Valaitienė

Summary

There is a growing number of studies examining the education of students with behavioural disorders in general education schools. In educational practice, it is not only behavioural or emotional disorders that are encountered more frequently, but also behavioural or emotional difficulties and challenging behaviour. In today's schools, when educating

students with behavioural disorders, it is essential to identify the participants in the educational process, analyse the factors that influence desirable or undesirable behaviour, and develop strategies for action. In recent years, the term self-regulation has been most used when discussing children with behavioural disorders or difficulties, which is similar to the concept of self-control, enabling the student to regulate their behaviour, attention, and emotions. These are some of the most important skills that determine normal development. When assessing the importance of self-regulation for pupils with behavioural disorders, it was important to examine the difficulties of self-regulation that occur in younger school-age children with behavioural disorders, to review the measures, ways of creating an environment, and games that help develop self-regulation skills. Problematic questions raised: 1. What are the difficulties of self-regulation in the educational process for younger school-age students with behavioural disorders? 2. What preventive measures do teachers most often use?

The object of the research is the development of self-regulation skills in younger school-age students with behavioural disorders.

The aim of the research is to analyse the development of self-regulation skills in younger school-age students with behavioural disorders.

Research methods: 1) analysis of scientific literature, 2) oral interview using semi-structured interviews, 3) data processing using content analysis.

The results of the study revealed that younger school-age students with behavioural disorders experience difficulties with self-regulation in the educational process, which are most often associated with emotional outbursts and behaviour (anger, shouting, crying, throwing things, defiant and aggressive behaviour, running out of the room, not accepting defeat). Teachers note that for younger school-age students with behavioural disorders, appropriate preventive measures are needed to teach and maintain positive behaviour: a structured daily routine, positive relationships, and motivation building with the student. Another very important method is the presence of an adult, i.e., the teacher and the student's assistant observe and help regulate emotions that arise during conflict situations when there is a lot of excitement. It became clear that teachers create a positive environment by adhering to common agreements, offering children active activities, rest areas where they can calm down, and organizing individual breaks. The study revealed that teachers highlight difficulties in organizing the educational process due to students' lack of self-regulation, as it is not always possible to achieve the lesson objectives. For younger school-age students with behavioural disorders, self-regulatory behaviour is related to the selection and promotion of appropriate educational strategies, creating a positive relationship with the student, and providing a suitable environment both during lessons and breaks.

Keywords: younger school-age, behavioural disorders, self-regulation.